E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Iqtisodiy tarmoqlar rivojlanishida ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning ahamiyati

Crossref Doi : https://doi.org/10.37547/iqro-volume04-issue01-16

Xayitmurodov Anvarjon G‘aybullayevich

Termiz davlat universiteti

Iqtisodiyot va turizm fakulteti

Iqtisodiyot kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada iqtisodiy tarmoqlar rivojlanishida ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning ahamiyati, mamlakatimizda ushbu yo‘nalishda olib borilayotgan ishlar haqida bayon qilingan.

Kalit so’zlar

Respublika, yalpi, iqtisod, tamoyil, prinsip, bozor, milliy, farmon, tizim.

So‘nggi yillarda respublikamiz iqtisodiyotida iqtisodiyot tarmoqlarini boshqarishga bozor prinsiplari va mexanizmlarini keng joriy qilish, shuningdek aholi farovonligi va turmush darajasini oshirish bo‘yicha aniq maqsadga yo‘naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, iqtisodiyot organlarining amaldagi tuzilmasi, ularning ishini tashkil qilish prinsip va usullari iqtisodiyotni boshqarishning zamonaviy talablariga, shuningdek iqtisodiyot tarmoqlaridagi tuzilmaviy o‘zgartirishlarga javob bermaydi. Bozor tamoyillarini keng joriy etish, mahalliy ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, bozorni raqobatbardosh tovarlar bilan to‘ldirish va ularni tashqi bozorlarga yo‘naltirish hajmlarini oshirish bo‘yicha zarur tadbirlar ishlab chiqilmayapti. Oqibatda, barqaror ishchi o‘rinlari yaratish darajasi pastligicha saqlanib qolayotganligi aholini, ayniqsa qishloq aholisini barqaror daromad manbai bilan ta’minlash imkonini bermaydi va sifatli inson kapitalini rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi. Bu muammolarni bartaraf etish maqsadida Iqtisodiy rivojlanish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni qabul qilindi. Milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va diversifikatsiya qilishni, shuningdek hududlar va tarmoqlarni rivojlantirish uyg‘unligini ta’minlash maqsadida ishlab chiqarish kuchlarini samarali joylashtirish, hududlarning mavjud tabiiy va iqtisodiy resurslaridan samarali foydalanish asosida mamlakat sanoatini rivojlantirish strategiyalarini (modellarini) ishlab chiqildi. Albatta bu iqtisodiy tarmoqlar rivojlanishida ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishga yordam beradi. Iqtisodiyotni erkinlashtirish va bozor mexanizmlarini keng joriy qilish tamoyillariga asoslangan islohotlarning yangi bosqichida davlatning iqtisodiyotdagi rolini kamaytirish va xususiy sektorning ishtirokini kengaytirish bo‘yicha navbatdagi ishlarning natijadorligini oshirish bugungi kunda iqtisodiyotni boshqarishning aniq, shaffof va natijaga yo‘naltirilgan mexanizmini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Ishlab chiqarish - jamiyatning yashashi va taraqqiy etishi uchun zarur bo'lgan iqtisodiy ne'matlarni yaratish jarayonidir. Ishlab chiqarish jarayoni 3 element -mehnat, mehnat ashyolari va mehnat vositalari

bo'lishini taqozo etadi. Ijtimoiy ishlab chiqarish - jamiyat yoki milliy iqtisodiyot miqyosida ijtimoiy mehnat taqsimoti asosida kishilarning ehtiyojlarini qondirish uchun kerak bo'ladigan ne'matlarni yaratishga yo'naltirilgan iqtisodiyatlar majmuidir. Bu faoliyat natijasida yalpi milliy mahsulot, shu jumladan yalpi ichki mahsulot va milliy daromad ishlab chiqariladi. Ijtimoiy ishlab chiqarish yaratilgan ne'matlarning kishilar ehtiyojlarini qondirish xususiyatlariga ko'ra moddiy va nomoddiy ishlab chiqarish sohalariga bo'linadi. Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning asosiy qonuniyatlari mavjud. Bular:

1.Ishlab chiqarishni hududiy oqilona tashkil etish qonuniyati;

2.Ishlab chiqarishning hududiy ixtisoslashuvi va kooperatsiyalashuvi qonuniyati;

3. Hududlarning kompleks rivojlanish qonuniyati;

4.Ishlab chiqarishni hududiy bir me'yorda joylashtirish yoki hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini tenglashtirish qonuniyati;

5.Ishlab chiqarishni xomashyo, yoqilg'i, energiya va mahsulot iste'moli hududlariga yaqinlashtirish;

6. Tabiiy resurslarni eng samarali turlarini birinchi navbatda o'zlashtirish va ulardan majmuali foydalanish;

7. Mamlakat hududlari bo'yicha ishlab chiqarish kuchlarini samarali joylashtirish;

8.Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishda xalqaro mehnat taqsimoti afzalliklaridan samarali foydalanish va hokazolar.

Shuningdek ishlab chiqarishni tashkil etishning bir qancha shakllari mavjud. Iqtisoslashuv, kooperatsiyalashuv, kombinatlashuvkombinatlashuv va boshqalar. Bular iqtisodiy tarmoqlar rivojlanishida ishlab chiqarishni tashkil etishning asosiy shakllaridir.

Umuman olganda jahon xo‘jaligini XX asr ikkinchi yarmidagi faoliyatining o‘ziga xos tomonlaridan biri xalqaro iqtisodiy munosabatlarning intensiv ravishda rivojlanishidir. Davlatlar, davlatlar guruhlari, iqtisodiy guruhlar, alohida firma va tashkilotlar o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar kengaymoqda va chuqurlashmoqda. Bu jarayonlar xalqaro mehnat taqsimotining chuqurlashishida, xo‘jalik hayotining baynalmilallashuvida, ularning bir-biriga bog‘liqligida va yaqinlashuvida, mintaqaviy xalqaro tizimlarning rivojlanishi va mustahkamlanishida namoyon bo‘lmoqda. O'zbekiston 2030 yilgacha bo'lgan davr ichida sanoati rivojlangan mamlakatlarga xos bo'lgan turmush darajasi standartlariga ega mamlakat darajasiga chiqish vazifasini o'z oldiga maqsad qilib quydi. Belgilangan maqsadga erishishdagi muvaffaqiyat ko'rsatkichlaridan biri aholi jon boshiga to'g'ri keladigan YalMning o'sishi hisoblanadi, ushbu ko'rsatkich bugungi kunda aholining o'rtacha daromadi yuqori bo'lgan o'rtacha statistik mamlakat darajasiga teng bo'lib, 2030 yilda iste'molchilarning xarid pariteti, xalqaro dollar va joriy narx darajasi kabi ko'rsatkichlarni e'tiborga olgan holda hisoblanganda 10600 AQSH dollarni tashkil etishi belgilangan. Buning uchun esa, YalMning yillik 8 foizga teng bo'lgan o'sish sur'atini ta'minlash

zarur. Ishlab chiqarish jarayonida odamlar tabiat bilan va o'zaro aloqada bo'lishadi. Ushbu ikki turdagi munosabatlar ishlab chiqarish kuchlari va ishlab chiqarish munosabatlari mavjudligida namoyon bo'ladigan har qanday ishlab chiqarishning ajralmas tomonlarini tashkil etadi. Ishlab chiqarish usuli ishlab chiqaruvchi kuchlar va ishlab chiqarish munosabatlarining ziddiyatli birligi sifatida tavsiflanadi. Ishlab chiqarish kuchlari ishlab chiqarish uslubining mazmunini, ishlab chiqarish munosabatlari esa uning shaklini tashkil etadi. Ishlab chiqaruvchi kuchlar insonning tabiat bilan munosabatini, uning boyliklaridan shaxsiy va jamoat manfaatlari uchun ijodiy foydalanish qobiliyatini ifodalaydi. Ishlab chiqaruvchi kuchlar faqat ijtimoiy ishlab chiqarish doirasida mavjud va ishlaydi. Ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanish darajasi insonning tabiat qonunlarini bilish darajasida va ularni ishlab chiqarishda belgilangan maqsadlarga erishish uchun ishlatilishida namoyon bo'ladi. Mehnat vositalari va mehnat ob'ektlari birgalikda ishlab chiqarish vositalarini tashkil qiladi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, ishlab chiqarish vositalari faqat birgalikda ishlashga qodir bo'ladi ishchi kuchi... Shu sababli, ishlab chiqarish vositalari va ko'nikmalari, odatlari, tajribasi bo'lgan odamlar jamiyatning ishlab chiqaruvchi kuchlarini tashkil qiladi. Jamiyatning asosiy va hal qiluvchi kuchi bir -biri bilan muqarrar ravishda muayyan munosabatlarga kiradigan odamlardir. Moddiy ne'matlarni ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonida odamlar o'rtasidagi irodasi va xohishidan qat'i nazar, ular o'rtasidagi munosabatlar ishlab chiqarish munosabatlari deb ataladi. Ular doimiy emas, ular doimiy ravishda takomillashtirib boriladi va ularning rivojlanishi bevosita bog'liq holda amalga oshiriladi ishlab chiqaruvchi kuchlar. Tashkiliy-iqtisodiy va ijtimoiy-iqtisodiy aloqalarni farqlash zarur. Tashkiliy -iqtisodiy munosabatlar odamlar o'rtasida ishlab chiqarishni tashkil etish jarayonida, ya'ni mehnat taqsimoti jarayonida shakllanadi; uning kooperatsiyasi, kontsentratsiyasi, ishlab chiqarishni markazlashtirish. Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar odamlar o'rtasida moddiy ne'matlarni ishlab chiqarish, taqsimlash, almashtirish va iste'mol qilish borasida yuzaga keladi. Ishlab chiqarish vositalariga mulkchilik munosabatlari hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O'zbekiston Respublikasi "Iqtisodiy rivojlanish sohasida davlat siyosatini amalga oshirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida prezident farmoni

2. Mirziyoyev Sh. M. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "YANGI O‘ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYASI" to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.

3. Kvint V.L. Strategiyalash nazariyasi va amaliyoti: dayjest./ V.L.Kvint. Toshkent: Tasvir, 2018

4. To'xliev N., Haqberdiev Q., Ermatov SH., Xolmatov N. Ozbekiston iqtisodiyoti asoslari.- T.:"Ozbekiston milliy entsiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

5. Berkinov B.B., Asqarova M.T., Abduraximova S. O'zbekistonni rivojlanish

strategiyasi: o'quv qo'llanma. – T.: 2019.

6. Албегова И.М., Емцов Р.Г., Холопов А.В. Государственная экономическая политика.-Москва МГУ.Изд."Дело и сервис", 2018.

7. Mambetjanov Q.Q. Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot nazariyasi. O'quv qo'llanma. T.:TDIU, 2015.

8. Norqulov D.T. "O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasi" fanining o'quv-uslubiy majmuasi. 2018

WORDLY
KNOWLEDGE